

DEPARTMENT FOR ARCHIVES AND RECORDS KEEPING
OF THE MINISTRY OF JUSTICE OF THE REPUBLIC OF BELARUS
NATIONAL HISTORICAL ARCHIVES OF BELARUS

Series
«History, archeography, source studies»

Archivarius

Collection of scientific papers and articles

Founded in 2001

Volume 13

Minsk
NHAB
2015

ДЭПАРТАМЕНТ ПА АРХІВАХ І СПРАВАВОДСТВУ
МІНІСТЭРСТВА ЮСТЫЦЫІ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ
НАЦЫЯНАЛЬНЫ ГІСТАРЫЧНЫ АРХІЎ БЕЛАРУСІ

*Серыя
«Гісторыя, архівазнаўства, крыніцазнаўства»*

Архіварыус

Зборнік навуковых паведамленняў і артыкулаў

Выходзіць з 2001 года

Выпуск 13

Мінск
НГАБ
2015

УДК [930.22+94(476)«15/19»(082)]
ББК 79.3(Бел)+63.3(4Бел)41
А87

Серыя заснавана ў 1998 г.

Рэкамендавана да друку Вучоным саветам
Нацыянальнага гістарычнага архіва Беларусі

Рэдакцыйная калегія:

*У. І. Адамушка, Ю. М. Бохан (галоўны рэдактар), Г. Я. Галенчанка,
В. Ф. Голубеў, У. М. Дзянісаў, Д. В. Лісейчыкаў, Д. Ч. Матвейчык,
А. Я. Рыбакоў, А. Л. Самовіч, В. В. Урублеўскі (адказны рэдактар),
М. Ф. Шумейка, Д. У. Яцэвіч*

Рэцэнзенты:

доктар філалагічных навук *А. І. Мальдзіс,*
кандыдат гістарычных навук *С. У. Жумар*

У адпаведнасці з загадам старшыні Вышэйшай атэстацыйнай камісіі
Рэспублікі Беларусь ад 1 лютага 2012 года № 21 зборнік навуковых
прац «Архіварыус» уключаны ў Пералік навуковых выданняў
Рэспублікі Беларусь для апублікавання вынікаў дысертацыйных
даследаванняў па гістарычных навук.

ISSN 2225-4412

© Дзяржаўная ўстанова
«Нацыянальны гістарычны
архіў Беларусі», 2015

Рэзюмэ

АНТАНОВІЧ ЗІНАІДА ВАСІЛЬЕЎНА, кандыдат гістарычных навук, дацэнт кафедры крыніцазнаўства гістарычнага факультэта БДУ.

«Лёсы канцылярыстаў Магілёўскай рымска-каталіцкай кансісторыі ў канцы XIX ст.»

У артыкуле на прыкладзе лёсаў двух канцылярыстаў Магілёўскай рымска-каталіцкай кансісторыі (І. А. Манкевіча і А.-У. А. Стэфановіча) разглядаецца штодзённасць свецкіх супрацоўнікаў установы: патрабаванні да прэтэндэнтаў на пасаду, памеры ўтрымання і іншыя сацыяльныя ўмовы, магчымасці кар’ернага росту і далейшага працаўладкавання. Аўтар прыходзіць да высноў аб нізкіх кваліфікацыйных патрабаваннях установы да канцылярыстаў і недастатковым узроўні іх сацыяльнага забеспячэння, чым абумоўлена невысокая прывабнасць уладкавання на пасаду канцылярыста ў рымска-каталіцкую кансісторыю і частыя змены кадравага складу яе канцылярыі.

ВОЛКАЎ МІКАЛАЙ АЛЯКСАНДРАВІЧ, вядучы навуковы супрацоўнік аддзела старажытных актаў НГАБ, аспірант і малодшы навуковы супрацоўнік Інстытута гісторыі НАН Беларусі; **ПЛАВІНСКІ МІКАЛАЙ АЛЯКСАНДРАВІЧ**, кандыдат гістарычных навук, дацэнт.

«Мядзельскі замак у святле пісьмовых і археалагічных крыніц»

Ажыццяўляецца комплексная спроба даследавання гісторыі будаўніцтва і функцыянавання Мядзельскага замка, адметнага сваім значэннем у рэгіёне. Артыкул напісаны на падставе параўнання дадзеных, атрыманых у выніку археалагічных даследаванняў апошніх гадоў, з агульнай карцінай гісторыі Мядзела і Мядзельскага краю, рэканструкцыя якой выконваецца з далучэннем шырокай базы пісьмовых крыніц.

ГЕРАСІМЧЫК ВАСІЛЬ УЛАДЗІМІРАВІЧ, магістр гістарычных навук, настаўнік гісторыі Верцялішкаўскай сярэдняй школы Гродзенскага раёна.

«Удзел праваслаўнага насельніцтва Беларусі ў паўстанні 1863–1864 гг.»

У артыкуле на падставе навуковых прац, матэрыялаў мемуарыстыкі і архіўных звестак даследуецца ступень удзелу праваслаўнага насельніцтва Беларусі ў падзеях 1863–1864 гг., адзначаецца сацыяльнае паходжанне ўдзельнікаў паўстання, іх узрост і матывацыя.

Глінскі Яўген Станіслававіч, старшы навуковы супрацоўнік аддзела публікацый НГАБ.

«Родавая памяць ці звычайны падман? Венская бітва 1683 г. у справах аб доказе дваранства ў Мінскай губерні»

На падставе дакументаў фонду НГАБ «Мінскі дваранскі дэпутацкі сход» аўтар даследуе прычыны масавай падачы шляхецкімі родамі ў ДДС дакументаў са згадкамі пра ўдзел продкаў у знакамітай Венскай бітве 1683 г. супраць туркаў. Паказальна, што абсалютная большасць падобных актаў (прывілеяў і патэнтаў) з’яўляліся сфальсіфікаванымі і мелі на мэце пацвердзіць шляхецтва пры адсутнасці іншых пераканаўчых доказаў.

Яго ж, Рэцэнзія: Род Іллінічаў у Вялікім Княстве Літоўскім у XV–XVI стст.: радавод, гербы, уладанні / Р. А. Аляхновіч, С. А. Рыбчонак, А. І. Шаланда; склад. А. І. Шаланда; навук. рэд. М. Н. Гальпяровіч. — Мiр: Музей «Замкавы комплекс “Мiр”», 2015. — 374 с.: іл.

У рэцэнзіі прааналізавана калектыўная манаграфія беларускіх гісторыкаў, прысвечаная магнацкаму роду Іллінічаў. Адзначаны моцныя бакі і недахопы даследавання.

Долатава Вольга Уладзіміраўна, магістр гістарычных навук, аспірантка кафедры гісторыі Беларусі новага і найноўшага часу гістарычнага факультэта БДУ, вядучы навуковы супрацоўнік аддзела выкарыстання дакументаў і інфармацыі НГАБ.

«Інтэлігенцыя ў Віцебскім губернскім выбарчым сходзе па выбарах у Дзяржаўную Думу I–IV скліканняў»

У артыкуле на падставе спісаў выбаршчыкаў, якія захоўваюцца ў НГАБ і РДГА, аналізуецца ўдзел прадстаўнікоў інтэлігенцыі ў Віцебскім губернскім выбарчым сходзе па выбарах дэпутатаў Дзяржаўнай Думы I–IV скліканняў. Адзначаецца ўплыў змен у палітычным рэжыме краіны на ход выбарчых кампаній 1906–1912 гг. і ў прыватнасці на выбарчую ініцыятыву інтэлігенцыі.

Доўнар Аляксандр Барысавіч, кандыдат гістарычных навук, загадчык сектара крыніцазнаўства і археграфіі Інстытута гісторыі НАН Беларусі.

«Прывілеі Шклову на магдэбургскае права»

Артыкул прысвечаны апісанню ўмоў і працэсу надання ў сярэдзіне XVIII ст. магдэбургскага права гораду Шклову, уласнасці Чартарыйскіх. Прывілеі караля Аўгуста III за 07.10.1750 і 10.04.1762 гг. публікуюцца ў дадатку да артыкула на польскай мове арыгінала.

Кабрынец Валерый Арсеньевіч, навуковы супрацоўнік Музея Беларускага Палесся (Пінск).

«Пра курсы абмену рускай капейкі на рынках Магілёва ў апошнія чвэрці XVI – пачатку XVII ст.»

У артыкуле разглядаюцца каціроўкі ці абменныя курсы рускай капейкі на рынках Магілёва ў апошнія чвэрці XVI – пачатку XVII ст. Даследаванне ажыццяўлялася на падставе дакументаў актавых кніг Магілёўскага магістрата, якія захоўваюцца ў Нацыянальным гістарычным архіве Беларусі. Аўтарам адзначаецца, што ў гэты час курс капейкі выяўляўся пераважна ў літоўскіх і зрэдку ў польскіх грошах.

КАЛІНІНА ГАННА СЯРГЕЕЎНА, аспірантка кафедры гісторыі Беларусі новага і найноўшага часу гістарычнага факультэта БДУ, выкладчык кафедры рэлігіязнаўства Інстытута тэалогіі імя святых Мяфодзія і Кірыла.

«Святар вачыма праваслаўных веруючых БССР першай паловы 1930-х гг. (паводле матэрыялаў фонду НГАБ «Беларускі праваслаўны Свяцейшы Сінод»)»

На падставе матэрыялаў фонду «Беларускі праваслаўны Свяцейшы Сінод» аўтарам аналізуецца ўзаемадачыненні настояцеляў з веруючымі ў праваслаўных прыходах БССР першай паловы 1930-х гг. У прыватнасці, разглядаюцца патрабаванні прыхаджан да асобы пастыра, якія залежалі ад прафесійных і асабістых якасцей, сямейнага становішча, царкоўнай арыентацыі. Адзначаюцца месца і роля архірэя ў жыцці паствы, а таксама агульная эвалюцыя свядомасці праваслаўных веруючых, выкліканая рэлігійнай палітыкай савецкай дзяржавы.

КРЭС ВІКТАР КАНСТАНЦІНАВІЧ, гісторык-генеалог.

«Скіндзеры герба “Шранява”: нарысы да гісторыі і генеалогіі старажытнага шляхецкага роду (XIV–XVIII стст.)»

Пры дапамозе матэрыялаў Літоўскай метрыкі, актаў Віленскай археаграфічнай камісіі, актавых і дэкрэтавых кніг Мінскага і Лідскага гродскіх судоў Нацыянальнага гістарычнага архіва Беларусі, а таксама навукова-даведачнай літаратуры даследуюцца паходжанне, сямейна-роднасныя сувязі, канфесійная прыналежнасць, гісторыя асобных галін і адгалінаванняў шляхецкага роду Скіндзераў герба «Шранява».

ЛАТУШКІН АНДРЭЙ МІКАЛАЕВІЧ, кандыдат гістарычных навук, дацэнт кафедры крыніцазнаўства гістарычнага факультэта БДУ.

Рэцэнзія: Маліноўскі, Мікалай. Кніга ўспамінаў / Мікалай Маліноўскі; уклад., прадм., камент., імян. паказ. Аляксандр Фядута; пераклад з польск. Я. М. Кісялёва. — Мінск: Лімарыус, 2014. — 240 с.: іл. (Беларуская мемуарная бібліятэка).

Рэцэнзуецца першае беларускамоўнае выданне ўспамінаў навукоўца і архівіста Мікалая Маліноўскага (1799–1865), загадчыка архіва Радзівілаў (з

1828 г.), запісаных з яго слоў Сафіяй Кіркор каля 1864 г. Прыводзяцца біяграфічныя звесткі аб ім, дадзена характарыстыка зместу мемуараў, крытычна разглядаюцца прадмова і каментарыі пад аўтарствам А. І. Фядуты. Рэцэнзент палемізуе з укладальнікам адносна асобных фактаў біяграфіі архіварыуса (прычыны ўладкавання ў архіў і знаходжання ва ўласным зборы Маліноўскага дакументаў з архіва Радзівілаў). Напрыканцы рэцэнзіі адзначаецца наяўнасць яшчэ адной наратыўнай крыніцы пад аўтарствам Маліноўскага — дзённіка за 1827–1828 гг.

Лаўрык Юрый Мікалаевіч, вядучы навуковы супрацоўнік Нацыянальнага гістарычнага музея Рэспублікі Беларусь.

«Габрэйскія пергаментныя рукапісы ў зборы Нацыянальнага гістарычнага архіва Беларусі»

У артыкуле разглядаюцца габрэйскія пергаментныя сувоі са збору Нацыянальнага гістарычнага архіва Беларусі. Праводзячы аналіз знешняга выгляду і змешчаных тэкстаў, аўтар прыходзіць да высновы, што ўсе яны з’яўляюцца літургічнымі рукапісамі, якія выкарыстоўваліся ў сінагозе. Чатыры сувоі, згодна з тэкставым складам, уяўляюць рукапісы Торы, а адзін з біблейскай кніжнай калекцыі — «Хамеш Мэгілёт» («Пяць сувояў»), які звычайна складаецца з «Песні Саламона», «Руф», «Ляманта Іераміі», «Эклезіяста» і «Эстэр» і дастаткова рэдка сустракаецца ў беларускіх навуковых бібліятэках, музеях і архівах. Прапануецца кнігазнаўчае апісанне сувояў.

Лісейчыкаў Дзяніс Васільевіч, кандыдат гістарычных навук, намеснік дырэктара НГАБ.

«Надмагільныя камяні з “рускімі” надпісамі XVI–XVII стст. каля в. Малькавічы Ганцавіцкага раёна»

У даследаванні даецца апісанне могілак XVI–XVII стст. каля в. Малькавічы Ганцавіцкага р-на Брэсцкай вобл. Прыведзены малюнкі асобных надмагілляў з надпісамі на «рускай» (старабеларускай) мове і дадзена расчытка іх тэкстаў. Аўтар таксама аналізуе змест і гісторыю стварэння «рускіх» надпісаў на ўсіх надмагіллях XVI–XVII стст. з тэрыторыі былога Вялікага Княства Літоўскага, вядомых на сённяшні дзень.

Яго ж, *«Да 70-годдзя з дня нараджэння Алы Купрыянаўны Галубовіч»*

Артыкул прысвечаны 70-гадоваму юбілею Алы Купрыянаўны Галубовіч, дырэктара Нацыянальнага гістарычнага архіва Беларусі ў 1995–2012 гг. Адзначаецца яе ўклад у такія напрамкі дзейнасці НГАБ, як інфармацыйная, публікацыйная і адукацыйная праца.

Лукашэвіч Андрэй Міхайлавіч, доктар гістарычных навук, дацэнт кафедры новай і найноўшай гісторыі Беларусі гістарычнага факультэта БДУ.

«Механізаваныя (аўтабранятанкавыя) войскі Беларускай ваеннай акругі: стварэнне, эвалюцыя аргструктуры, стан (1929–1938 гг.)»

У артыкуле аналізуецца станаўленне і развіццё механізаваных (аўтабранятанкавых) войск Беларускай ваеннай акругі ў 1930-я гг. Адзначаецца, што ў СССР была распрацавана арыгінальная арганізацыйная структура аўтабранятанкавых войск.

МАРОЗАЎ СЯРГЕЙ ПАЎЛАВІЧ — магістр гістарычных навук, старшы выкладчык кафедры журналістыкі Гродзенскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Янкі Купалы.

«Ідэя рэстытуцыі Вялікага Княства Літоўскага ў ідэалогіі партыі “белых” у Беларусі (1861 – вясна 1863 г.)»

На падставе новых крыніц з Дзяржаўнага архіва Расійскай Федэрацыі, Дзяржаўнага гістарычнага архіва Літвы і Расійскай нацыянальнай бібліятэкі паказана адметнасць дзяржаўна-палітычных ідэалаў напярэдадні і ў пачатку паўстання 1863 г. партыі «белых» у Беларусі, якая жадала аднавіць Вялікае Княства Літоўскае як аўтаномную дзяржаўна-палітычную адзінку ў складзе Расійскай імперыі. Выразнікамі інтарэсаў беларуска-літоўскай шляхты былі Віктар Старжынскі, які падаваў у Пецярбург праекты «ўваскрасэння Літвы», і Аляксандр Аскерка — стваральнік Літоўскага зямскага крэдытнага таварыства, якое ў выпадку перамогі паўстання магло стаць вярхоўнай уладай ВКЛ.

МАТВЕЙЧЫК ДЗМІТРЫЙ ЧАСЛАВАВІЧ, кандыдат гістарычных навук, загадчык аддзела публікацыі дакументаў НГАБ.

«Дзейнасць Юзафа Ядкоўскага па даследаванні і папулярызацыі гісторыі паўстання 1863–1864 гг.»

На падставе шэрагу публікацый, пераважна ў польскамоўнай прэсе Заходняй Беларусі міжваеннага перыяду, разглядаецца дзейнасць гродзенскага гісторыка і музейшчыка Юзафа Ядкоўскага па зборы, увядзенні ў навуковы ўжытак і выкарыстанні матэрыялаў па гісторыі паўстання 1863–1864 гг. Вызначаюцца асаблівасці яго артыкулаў, асобная ўвага звяртаецца на крыніцы іх напісання. У канцы артыкула даецца агульная ацэнка дзейнасці Ядкоўскага і яго ўкладу ў гістарыяграфію гісторыі Беларусі.

Яго ж, Рэцэнзія: Быхаўцаў, М. Паўстанне 1863–1864 гадоў у Ваўкавыскім павеце. — Гародня : [б.в.], 2014. — 344 с. (серыя «Гарадзенская бібліятэка»).

Рэцэнзуецца манаграфія ваўкавыскага краязнаўцы Мікалая Быхаўцава, прысвечаная апісанню і аналізу падзей паўстання 1863–1864 гг. у Ваўкавыскім павеце. Вызначаюцца моцныя і слабыя бакі манаграфіі, даецца ацэнка мэтазгоднасці абранай структуры, паўнаце комплексу прааналізаваных крыніц, выкарыстанай тэрміналогіі, а таксама ўкладу ў айчынную гістарыяграфію ў цэлым.

Мацук Андрэй Уладзіміравіч, кандыдат гістарычных навук, старшы навуковы супрацоўнік аддзела гісторыі Беларусі Сярэдніх вякоў і пачатку Новага часу Інстытута гісторыі НАН Беларусі.

«Наваградскія пасольскія соймакі 1756 г.»

У артыкуле разглядаецца дзейнасць двух павятовых соймакаў, праведзеных у Наваградку ў 1756 г. прыхільнікамі палітычных групавак Чартарыйскіх («Фамілія») і Радзівілаў. На падставе інструкцый паслам на агульны сойм ад абедзвюх партый, якія захаваліся ў актавых кнігах Наваградскага гродскага суда і Галоўнага Трыбунала ВКЛ, вызначаюцца прыкладная колькасць удзельнікаў-шляхты з кожнага боку і іх асноўныя праграмныя патрабаванні да каралеўскага двара.

Рындзін Сяргей Мікалаевіч, магістр гістарычных навук, вядучы навуковы супрацоўнік аддзела публікацый дакументаў НГАБ.

«Замежныя рабочыя на тэрыторыі беларускіх губерняў у перыяд Першай сусветнай вайны»

Аўтар даследуе ўмовы жыцця, нацыянальны склад замежных рабочых на тэрыторыі Беларусі ў 1914–1918 гг. У артыкуле аналізуецца выкарыстанне іх працы ў прамысловасці і сельскай гаспадарцы, разглядаецца заканадаўства, якое рэгламентавала працоўную занятасць замежных грамадзян. Паказана, што значная частка замежных рабочых у гэты перыяд складалася з германскіх і аўстра-венгерскіх ваеннапалонных. Вывучаецца рэалізацыя цэнтральнымі і мясцовымі ўладамі нормаў міжнародных канвенцый аб умовах утрымання ваеннапалонных. У артыкуле таксама асвятляецца знаходжанне ў беларускіх губернях буйной партыі вольнанаёмных рабочых з Азіі. Праца заснавана на матэрыялах Нацыянальнага гістарычнага архіва Беларусі, Расійскага дзяржаўнага ваенна-гістарычнага архіва і Дзяржаўнага архіва Расійскай Федэрацыі.

Снапкоўскі Юрый Мікалаевіч, галоўны архівіст аддзела публікацый дакументаў НГАБ.

«“Вялікая еўрапейская вайна” ў жыцці насельніцтва прыфрантавых губерняў у дакументах НГАБ. Частка II (1915 г.)»

Публікуюцца 17 дакументаў НГАБ, якія асвятляюць малавядомыя старонкі айчынай гісторыі перыяду Першай сусветнай вайны — рэпрэсіўную палітыку ўлад у дачыненні да германскіх і аўстрыйскіх падданых, цяжкае матэрыяльнае становішча насельніцтва тылавых губерняў, настроі сярод насельніцтва ў сувязі з ваенным часам, канфліктныя сітуацыі паміж ваеннымі ўладамі і цывільным насельніцтвам. Да дакументаў дадзены падрабязныя тэкстуальныя заўвагі і заўвагі па зместу.

Урублеўскі Вадзім Валер’евіч, кандыдат гістарычных навук, галоўны архівіст аддзела публікацый дакументаў НГАБ.

«Выпадак вызвалення селяніна ад прыгоннай залежнасці з наданнем новага прозвішча».

Адзначаецца факт вызвалення селяніна з-пад прыгоннай залежнасці з пераменай прозвішча, які зафіксаны ў дакуменце, актыкаваным у актавай кнізе Аршанскага гродскага суда 14.12.1780. Дакумент публікуецца ў дадатку на польскай мове арыгінала з перакладам на беларускую.

ЦШЧАНКА АНЖЭЛА СЯРГЕЕЎНА, вядучы архівіст аддзела аўтаматызаваных архіўных тэхналогій НГАБ.

«Стварэнне і выкарыстанне электроннай базы дадзеных «Імяны паказальнік асоб, якія выязджаюць за мяжу па дадзеных пашпартаў» да фонду Нацыянальнага гістарычнага архіва Беларусі «Канцылярыя мінскага грамадзянскага губернатара»»

У артыкуле разглядаюцца працэс стварэння і асаблівасці выкарыстання базы дадзеных «Імяны паказальнік асоб, якія выязджаюць за мяжу па дадзеных пашпартаў» да фонду 295 «Канцылярыя мінскага грамадзянскага губернатара». Адзначаюцца колькасныя і якасныя характарыстыкі базы дадзеных, яе вартасці і запатрабаванасць.

ЧАРНЯЎСКІ ФЭДАР ВІКТАРАВІЧ, гісторык-генеалог.

«Антоні Свентарэцкі — апошні земскі пісар Менскага ваяводства»

Даследуюцца факты біяграфіі, сямейна-роднасныя сувязі і маёмаснае становішча грамадска-палітычнага дзеяча, апошняга пісара земскага менскага Антонія Свентарэцкага (1716?–1796). На прыкладзе яго жыццядзейнасці асвятляюцца працэсы сацыяльна-эканамічнага і палітычнага жыцця Рэчы Паспалітай другой паловы XVIII ст.

Резюме

АНТОНОВИЧ ЗИНАИДА ВАСИЛЬЕВНА, кандидат исторических наук, доцент кафедры источниковедения исторического факультета БГУ.

«Судьбы канцеляристов Могилевской римско-католической консистории в конце XIX в.»

В статье на примере судеб двух канцеляристов Могилевской римско-католической консистории (И. А. Монкевича и А.-В. А. Стефановича) рассматривается повседневность светских сотрудников учреждения: требования к претендентам на должность, размеры жалования и другие социальные условия, возможности карьерного роста и дальнейшего трудоустройства. Автор приходит к выводу о низких квалификационных требованиях учреждения к канцеляристам и недостаточном уровне их социального обеспечения, чем обусловлена невысокая привлекательность трудоустройства на должность канцеляриста в римско-католическую консисторию и частота смен кадрового состава ее канцелярии.

ВОЛКОВ НИКОЛАЙ АЛЕКСАНДРОВИЧ, ведущий научный сотрудник отдела древних актов НИАБ, аспирант и младший научный сотрудник Института истории НАН Беларуси; **ПЛАВИНСКИЙ НИКОЛАЙ АЛЕКСАНДРОВИЧ**, кандидат исторических наук, доцент.

«Мядельский замок в свете письменных и археологических источников»

Осуществляется комплексная попытка изучения истории строительства и функционирования Мядельского замка, выделяющегося своим значением в регионе. Статья написана на основании сравнения данных, полученных в результате археологических исследований последних лет, с общей картиной истории Мяделя и Мядельского края, реконструкция которой осуществляется с привлечением широкой базы письменных источников.

ВРУБЛЕВСКИЙ ВАДИМ ВАЛЕРЬЕВИЧ, кандидат исторических наук, главный архивист отдела публикации документов НИАБ.

«Случай освобождения крестьянина от крепостной зависимости с наделением новой фамилией»

Отмечается факт освобождения крестьянина из крепостной зависимости с переменной фамилии, который зафиксирован в документе, внесенном в актовую книгу Оршанского гродского суда 14.12.1780. Документ публикуется в приложении на польском языке оригинала с переводом на белорусский.

Герасимчик Василий Владимирович, магистр исторических наук, учитель истории Вертелишковской средней школы Гродненского района.

«Участие православного населения Беларуси в восстании 1863–1864 гг.»

В статье на основании научных работ, материалов мемуаристики и архивных сведений исследуется степень участия православного населения Беларуси в событиях 1863–1864 гг., отмечается социальное происхождение участников восстания, их возраст и мотивация.

Глинский Евгений Станиславович, старший научный сотрудник отдела публикаций НИАБ.

«Родовая память или обыкновенный обман? Венская битва 1683 г. в делах о доказательстве дворянства в Минской губернии»

На основании документов фонда НИАБ «Минское дворянское депутатское собрание» автор исследует причины массовой подачи шляхетскими родами в ДДС документов с упоминаниями об участии предков в известной Венской битве 1683 г. против турок. Показательно, что абсолютное большинство подобных актов (привилеев и патентов) являлись сфальсифицированными и имели целью подтвердить шляхетство при отсутствии иных подтверждающих доводов.

Его же, Рецензия: Род Іллінічаў у Вялікім Княстве Літоўскім у XV–XVI стст.: радавод, гербы, уладанні / Р. А. Аляхновіч, С. А. Рыбчонок, А. І. Шаланда; склад. А. І. Шаланда; навук. рэд. М. Н. Гальяравіч. — Мiр: Музей «Замкавы комплекс “Мiр”», 2015. — 374 с.: іл.

В рецензии проанализирована коллективная монография белорусских историков, посвященная магнатскому роду Ильиничей. Отмечены сильные стороны и недостатки исследования.

Довнар Александр Борисович, кандидат исторических наук, заведующий сектором источниковедения и археографии Института истории НАН Беларуси.

«Привилеи Шклова на магдебургское право»

Статья посвящена описанию условий и процесса наделения в середине XVIII в. магдебургским правом города Шклова, собственности Чарторийских. Привилеи короля Августа III за 07.10.1750 и 10.04.1762 гг. публикуются в приложении к статье на польском языке оригинала.

Долотова Ольга Владимировна, магистр исторических наук, аспирантка кафедры истории Беларуси нового и новейшего времени

исторического факультета БГУ, ведущий научный сотрудник отдела использования документов и информации НИАБ.

«Интеллигенция в Витебском губернском избирательном собрании по выборам в Государственную Думу I–IV созывов»

В статье на основании списков избирателей, хранящихся в НИАБ и РГИА, анализируется участие представителей интеллигенции в Витебском губернском избирательном собрании по выборам депутатов Государственной Думы I–IV созывов. Отмечается влияние изменений в политическом режиме страны на исход избирательных кампаний 1906–1912 гг. и в частности на избирательную инициативу интеллигенции.

КАЛИНИНА АННА СЕРГЕЕВНА, аспирантка кафедры истории Беларуси нового и новейшего времени исторического факультета БГУ, преподаватель кафедры религиоведения Института теологии имени святых Мефодия и Кирилла.

«Священнослужитель глазами православных верующих БССР первой половины 1930-х гг. (по материалам фонда НИАБ «Белорусский православный Святейший Синод»)»

На основании материалов фонда «Белорусский православный Святейший Синод» автором анализируются взаимоотношения настоятелей с верующими в православных приходах БССР первой половины 1930-х гг. В частности, рассматриваются требования прихожан к личности пастыря, которые зависели от его профессиональных и личных качеств, семейного положения, церковной ориентации. Отмечаются место и роль архиерея в жизни паствы, а также общая эволюция сознания православных верующих, вызванная религиозной политикой советского государства.

КОБРИНЕЦ ВАЛЕРИЙ АРСЕНЬЕВИЧ, научный сотрудник Музея Белорусского Полесья (Пинск).

«О курсах обмена русской копейки на рынках Могилева в последней четверти XVI – начале XVII в.»

В статье рассматриваются котировки или обменные курсы русской копейки на рынках Могилева в последней четверти XVI – начале XVII в. Исследование осуществлялось на основе документов актовых книг Могилевского магистрата, хранящихся в Национальном историческом архиве Беларуси. Автором отмечается, что в это время курс копейки выражался преимущественно в литовских и изредка в польских грошах.

КРЕСС ВИКТОР КОНСТАНТИНОВИЧ, историк-генеалог.

«Скиндеры герба “Шранява”: очерки к истории и генеалогии древнего шляхетского рода (XIV–XVIII вв.)»

При помощи материалов Литовской метрики, актов Виленской археографической комиссии, актовых и декретовых книг Минского и Лидского градских судов Национального исторического архива Беларуси, а также научно-справочной литературы исследуются происхождение, семейно-родственные связи, конфессиональная принадлежность, история отдельных ветвей и отвлечений шляхетского рода Скиндеров герба «Шранява».

Лаврик Юрий Николаевич, ведущий научный сотрудник Национального исторического музея Республики Беларусь.

«Еврейские пергаментные рукописи в собраниях Национального исторического архива Беларуси».

В статье рассматриваются еврейские пергаментные свитки из собрания Национального исторического архива Беларуси. Проведя анализ внешнего вида и содержащихся текстов, автор приходит к выводу, что все они являются литургическими рукописями, использовавшимися в синагоге. Четыре свитка, согласно текстовому составу, представляют рукописи Торы, а один из библейской книжной коллекции — «Хамеш Мегиллёт» («Пять свитков»), который обычно состоит из «Песни Соломона», «Руфь», «Плача Иеремии», «Экклезиаста» и «Эстер» и достаточно редко встречается в белорусских научных библиотеках, музеях и архивах. Предлагается книговедческое описание свитков.

Латушкин Андрей Николаевич, кандидат исторических наук, доцент кафедры источниковедения исторического факультета БГУ.

Рецензия: Малиноўскі, Мікалай. Кніга ўспамінаў / Мікалай Малиноўскі; уклад., прадм., камент., імян. паказ. Аляксандр Фядута; пераклад з польск. Я. М. Кісялёва. — Мінск: Лімарыус, 2014. — 240 с.: іл. (Беларуская мемуарная бібліятэка).

Рецензируется первое белорусскоязычное издание воспоминаний ученого и архивиста Николая Малиновского (1799–1865), заведующего архивом Радзивиллов (с 1828 г.), записанных с его слов Софией Киркор около 1864 г. Приводятся биографические сведения о нем, дана характеристика содержания мемуаров, критически рассматриваются предисловие и комментарии под авторством А. И. Федуты. Рецензент полемизирует с составителем относительно отдельных фактов биографии архивариуса (причины устройства в архив и нахождения в собственном собрании Малиновского документов из архива Радзивиллов). В завершающей части рецензии отмечается наличие еще одного нарративного источника под авторством Малиновского — дневника за 1827–1828 гг.

Лисейчиков Денис Васильевич, кандидат исторических наук, заместитель директора НИАБ.

«Надгробные камни с “русскими” надписями XVI–XVII вв. около д. Мальковичи Ганцевичского района»

В исследовании дается описание кладбища XVI–XVII вв. около д. Мальковичи Ганцевичского р-на Брестской обл. Приведены изображения отдельных надгробий с надписями на «русском» (старобелорусском) языке и дана расчитка этих текстов. Автор также анализирует содержание и историю создания «русских» надписей на всех надгробиях XVI–XVII вв. с территории бывшего Великого Княжества Литовского, известных на сегодняшний день.

Его же, «К 70-летию со дня рождения Аллы Куприановны Голубович»

Статья посвящена 70-летию юбилею Аллы Куприановны Голубович, директора Национального исторического архива Беларуси в 1995–2012 гг. Отмечается ее вклад в такие направления деятельности НИАБ, как информационная, публикационная и образовательная работа.

Лукашевич Андрей Михайлович, доктор исторических наук, доцент кафедры новой и новейшей истории Беларуси исторического факультета БГУ.

«Механизированные (автобронетанковые) войска Белорусского военного округа: создание, эволюция оргструктуры, состояние (1929–1938 гг.)»

В статье анализируются становление и развитие механизированных (автобронетанковых) войск Белорусского военного округа в 1930-е гг. Отмечается, что в СССР была разработана оригинальная организационная структура автобронетанковых войск.

Матвейчик Дмитрий Чеславович, кандидат исторических наук, заведующий отделом публикации документов НИАБ.

«Деятельность Юзефа Ёдковского по исследованию и популяризации истории восстания 1863–1864 гг.»

На основании ряда публикаций, преимущественно в польскоязычной прессе Западной Беларуси межвоенного периода, рассматривается деятельность гродненского историка и музейщика Юзефа Ёдковского по сбору, введению в научный оборот и использованию материалов по истории восстания 1863–1864 гг. Определяются особенности его статей, отдельное внимание обращается на источники их написания. В конце статьи дается общая оценка деятельности Ёдковского и его вклада в историографию истории Беларуси.

Его же, Рецензия: Быхаўцаў, М. Паўстанне 1863–1864 гадоў у Ваўкавыскім павеце. — Гародня : [б.в.], 2014. — 344 с. (серыя «Гарадзенская бібліятэка»).

Рецензируется монография волковысского краеведа Николая Быховцева, посвященная описанию и анализу событий восстания 1863–1864 гг. в Волковысском уезде. Отмечаются сильные и слабые стороны монографии, дается оценка целесообразности избранной структуры, полноте комплексов про-

анализированных источников, использованной терминологии, а также вклада в отечественную историографию в целом.

Мацук Андрей Владимирович, кандидат исторических наук, старший научный сотрудник отдела истории Беларуси Средних веков и начала Нового времени Института истории НАН Беларуси.

«Новгородские посольские соймки 1756 г.»

В статье рассматривается деятельность двух уездных соймков, проведенных в Новгороде в 1756 г. сторонниками политических группировок Чарторийских («Фамилия») и Радзивиллов. На основании инструкций послам на общий сойм от обеих партий, которые сохранились в актовых книгах Новгородского градского суда и Главного Трибунала ВКЛ, определяются примерное количество участников-шляхты с каждой стороны и их основные программные требования к королевскому двору.

Морозов Сергей Павлович — магистр исторических наук, старший преподаватель кафедры журналистики Гродненского государственного университета имени Янки Купалы.

«Идея реституции Великого Княжества Литовского в идеологии партии “белых” в Беларуси (1861 – весна 1863 г.)»

На основании новых источников из Государственного архива Российской Федерации, Государственного исторического архива Литвы и Российской национальной библиотеки показано своеобразие государственно-политических идеалов накануне и в начале восстания 1863 г. партии «белых» в Беларуси, которая хотела восстановить Великое Княжество Литовское как автономную государственно-политическую единицу в составе Российской империи. Выразителями интересов белорусско-литовской шляхты были Виктор Старжинский, который подавал в Петербург проекты «воскрешения Литвы», и Александр Аскерко — создатель Литовского земского кредитного общества, которое в случае победы восстания могло стать верховной властью ВКЛ.

Рындин Сергей Николаевич, магистр исторических наук, ведущий научный сотрудник отдела публикаций документов НИАБ.

«Иностранные рабочие на территории белорусских губерний в период Первой мировой войны»

Автор исследует условия жизни, национальный состав иностранных рабочих на территории Беларуси в 1914–1918 гг. В статье анализируется использование их труда в промышленности и сельском хозяйстве, рассматривается законодательство, которое регламентировало трудовую занятость иностранных граждан. Указано, что значительная часть иностранных рабочих в этот период состояла из германских и австро-венгерских военнопленных. Изучается реализация центральными и местными властями норм международных конвенций об условиях содержания военнопленных. В статье также освеща-

ется пребывание в белорусских губерниях крупной партии вольнонаемных рабочих из Азии. Работа основана на материалах Национального исторического архива Беларуси, Российского государственного военно-исторического архива и Государственного архива Российской Федерации.

СНАПКОВСКИЙ Юрий Николаевич, главный архивист отдела публикации документов НИАБ.

«Великая европейская война» в жизни населения прифронтовых губерний в документах НИАБ. Часть II (1915 г.)»

Публикуются 17 документов НИАБ, освещающих малоизвестные страницы отечественной истории периода Первой мировой войны — репрессивную политику властей в отношении германских и австрийских подданных, тяжелое материальное положение населения тыловых губерний, настроения среди населения в связи с военным временем, конфликтные ситуации между военными властями и гражданским населением. Документы снабжены подробными текстуальными примечаниями и примечаниями по содержанию.

ТИЩЕНКО АНЖЕЛА СЕРГЕЕВНА, ведущий архивист отдела автоматизированных архивных технологий НИАБ.

«Создание и использование электронной базы данных “Именной указатель лиц, выезжающих за границу по данным паспортов” к фонду Национального исторического архива Беларуси “Канцелярия минского гражданского губернатора”»

В статье рассматриваются процесс создания и особенности использования базы данных «Именной указатель лиц, выезжающих за границу по данным паспортов» к фонду 295 «Канцелярия минского гражданского губернатора». Отмечаются количественные и качественные характеристики базы данных, ее достоинства и востребованность.

ЧЕРНЯВСКИЙ ФЕДОР ВИКТОРОВИЧ, историк-генеалог.

«Антоний Свенторецкий — последний земский писарь Менского воеводства»

Исследуются факты биографии, семейно-родственные связи и имущественное положение общественно-политического деятеля, последнего земского менского писаря Антония Свенторецкого (1716?–1796). На примере его жизнедеятельности освещаются процессы социально-экономической и политической жизни Речи Посполитой второй половины XVIII в.

Summary

ANTANOVICH ZINAIDA VASILIEUNA, PhD in History; Associate Professor, Department of Source Studies, Faculty of History, BSU.

«The Fate of Clerks of the Mogilev Roman Catholic Consistory at the Late XIX century»

The article is a case study of the life of two clerks of the Mogilev Roman Catholic Consistory (I. Monkevich and A.-V. Stefanovich), revealing the peculiarities of everyday life in this institution: the requirements for candidates for the position, the amount of the salary and other social conditions, career opportunities and further employment. The author comes to the conclusion that low qualifications of the clerks and inadequate social security resulted in the unattractiveness of employment for the position of clerk in the Roman Catholic Consistory as well as in a high turnover of staff.

CHARNIAUSKI FIODAR VIKTARAVICH, historian and genealogist.

«Antoni Sventorecki — the Last Zemsky Clerk of the Minsk Voivodeship»

The article examines some facts of the biography, ancestry and property status of the statesman and last zemsky clerk of the Minsk Voivodeship Antoni Sventorecki (1716?–1796). Using his biography as a case study, the author reveals the tendencies of the socio-economic and political life in the Polish-Lithuanian Commonwealth in the second half of the XVIII c.

DOLATAVA VOLHA ULADZIMIRAUNA, MA in History; PhD Student, Department of Modern and Contemporary History of Belarus, BSU; Leading Researcher, Department of the Use of Documents and Information, NGAB.

«The Intelligentsia in the Vitebsk Provincial Electoral Assembly for the Elections to the State Duma of the I–IV Convocations»

On the basis of the electoral rolls from NHAB and RGIA the article examines the involvement of the intelligentsia in the Vitebsk Provincial Electoral Assembly for the elections to the State Duma of the I–IV convocations. It reveals the impact of the changes in the political regime on the outcome of the election campaigns of 1906–1912 and on the electoral initiative of the intelligentsia, in particular.

DOUNAR ALIAKSANDR BARYSAVICH, PhD in History, Head of the Sector of Source Studies and Archeography, Institute of History and Archeography, National Academy of Sciences of Belarus.

«The Charters of Magdeburg Rights Granted to Shklou».

The article describes the conditions and the process of the granting of Magdeburg Rights to the town of Shklou, owned by the Czartoryskis, in the middle XVIII c. The charters of 07.10.1750 and 10.04.1762, issued by King Augustus III, are added as an appendix to the article in the original language of Polish.

HERASIMCHYK VASIL ULADZIMIRAVICH, MA in History, History Teacher, Vertialishkauskaya Secondary School, Hrodna Region.

«The Participation of the Orthodox Population of Belarus in the Rebellion of 1863-1864».

Based on a range of research papers, memoirs and archival material the article investigates the degree of the participation of the Orthodox population of Belarus in the events surrounding the rebellion of 1863–1864 and reveals the social origin of the participants, their age and motivation.

HLINSKI JAUHIEN STANISLAVAVICH, Senior Researcher, Department of Document Publication, NHAB.

«The Family Memory or Ordinary Lie? The Battle of Vienna of 1683 and the Cases of the Proof of Belonging to the Nobility in the Minsk Governorate».

Drawn upon the documents from Fond «Minsk Gentry Deputy Assembly» the article examines the reasons of a large scale of documents submitted by noble families to the Gentry Deputy Assembly, containing mentions of the participation of their ancestors in the battle of Vienna of 1683 against Turks. It is notable that the absolute majority of similar documents (charters and patents) were faked and aimed to confirm affiliation to the nobility with the absence of other sustaining evidence.

His, Review: «The Illinich family in the Grand Duchy of Lithuania in the XV–XVI cc.: the Ancestry, Coats of Arms, holdings/ R.A. Aliahnovich, S.A. Rybchonak, A.I. Shalanda; ed. A.I. Shalanda; research ed. M.N. Halpiarovich. — Mir: Museum “The Mirsky Castle Complex”, 2015, — 374 p.: ill.»

The review analyzes the collective study of Belarusian historians, dealing with the noble family of the Illiniches. The strong and weakness of work are noted.

KABRYNETS VALERY ARSENJEVITCH, Researcher, Museum of Belarusian Polesie (Pinsk).

«On the Exchange Rates of the Russian Kopeika at the Markets of Mogilev in the Late XVI – Early XVII c.»

The article looks into the financial quotations or exchange rates of the Russian kopeika at the markets of Mogilev in the late XVI – early XVII c. The study is drawn upon the documents of the registers of the Mogilev magistrate, kept in the National Historical Archives of Belarus. The author points out that at that time

the exchange rate of the kopeika was predominantly valued at Lithuanian groszes and, occasionally, at Polish groszes.

KALININA HANNA SIARHEYEUNA, PhD Student, Department of Modern and Contemporary History of Belarus, Faculty of History, BSU; Lecturer, Department of Biblical Studies and Christian Doctrine, St Methodius and Cyril Institute of Theology.

«A Priest in the Eyes of the Orthodox Believers of the BSSR in the early 1930s. (Based on the Materials of Fond of NHAB «Belarusian Orthodox Most Holy Synod»)»

Based on the materials of Fond «Belarusian Orthodox Most Holy Synod», the article examines the relationships between priests and believers in the Orthodox parishes of the BSSR in the early 1930s. Specifically, it explores the parishioners' demands for the personality of a priest, which depended on professional and personal qualities, a family status, church orientation. The author underlines the place and the role of the bishop in the life of the congregation as well as the general evolution of the identity of Orthodox believers caused by the religious policy of the Soviet state.

KRESS VIKTOR KANSTANTSINAVICH, historian and genealogist.

«The Skinders of the “Shraniava” Coat of Arms: Sketches of the History and Ancestry of the Ancient Noble Family (cc. XIV–XVIII)»

Drawn upon the materials of the Lithuanian Metrika, acts of the Vilnius Archeographical Committee and the registers and legal proceedings books of the Minsk and Lida borough courts from NHAB as well as on scholarly literature the article examines the origin, system of kinship, confessional affiliations and histories of particular lines of the Skinder family of the «Shraniava» coat of arms.

LATUSHKIN ANDREI MIKALAYEVICH, PhD, Associate Professor, Department of Source Studies, Faculty of History, BSU.

His, Review: Malinouski, Mikalai. The Book of Memories / Nikolai Malinovskij; ed., indices of places and presons Aliaksandr Fiaduta; tr. from Polish by Y.M. Kisialiou. — Minsk; Limaryus, 2014. — 240 p., ill. (Belarusian Memoirs Library).

The review deals with the first Belarusian edition of the memories of the researcher and archivist Mikalai Malinouski (1799–1865), the head of the archive of the Radziwiłłs (since 1828), recorded with his words by Safia Kirkor around 1864. The review contains some biographical information, the characteristics of the content of the memoirs and provides a critical examination of the introduction and the notes, written by A.I. Fiaduta. The reviewer argues against some data of the biography of the archivist (the reason of his employment at the archive and the findings of some documents from the archive of the Radziwiłłs among the papers from Malinouski's collection). In the final part of the review the reviewer points

out to another narrative source of the authorship of Malinouski — a diary for the period of 1827–1828.

LAURYK JURY MIKALAYEVICH, Leading Researcher, National Historical Museum of the Republic of Belarus.

«Hebrew Parchment Scrolls in the Collections of the National Historical Archives of Belarus»

The article deals with the parchment scrolls in Hebrew, kept at the collections of the National Historical Archives of Belarus. After examining the external form and the included texts, the author comes to the conclusion that all of them are liturgical manuscripts, which were used in synagogue. Four of them, according to the content of the texts, are the manuscripts of the Torah, the fifth one is from the collection of the Bible books, entitled in Hebrew «Khamesh Megillot» («Five Scrolls»), which usually consists of «The Song of Solomon», «Ruth», «The Lamentations of Jeremiah», «Ecclesiastes» and «Esther» and can rarely be found in Belarusian research libraries, museums and archives. The article provides a bibliographical description of the scrolls.

LISEICHYKAU DZIANIS VASILIEVICH, PhD in History, Deputy Director, NHAB.

«Gravestones with “Ruthenian” inscriptions of the XVI–XVII cc. near the village of Malkavichy in the Hantsavichy District».

The article contains the description of the burial ground of the XVI–XVII cc. near the village of Malkavichy of the Hantsavichy district in the Brest region. It includes the images of some headstones with inscriptions in the «Ruthenian» (Old Belarusian) language and the transcription of the texts. The author analyzes the content and history of the creation of the «Ruthenian» inscriptions on each gravestone of the XVI–XVII cc. within the territory of the former Grand Duchy of Lithuania, known today.

His, — *«In relation to the 70th Birthday of Ala Kupryianauna Halubovich»*

The article is devoted to Ala Kupryianauna Halubovich, Director of the National Historical Archives of Belarus in 1995–2012, on the occasion of her 70th birthday. It indicates her contribution to such directions of the activities of NHAB as information, publication and education work.

LUKASHEVICH ANDREI MIKHAILAVICH, PhD, Professor, Department of Modern and Contemporary History of Belarus, Faculty of History, BSU.

«Mechanized (tank-automotive) troops of the Belarusian Military District: Their Formation, Evolution of the Organizational Structure, Condition (1929–1938)»

The article investigates the formation and development of the mechanized (tank-automotive) troops of the Belarusian Military District in the 1930s. The author points out that in the Soviet Union there was developed an original organizational structure of the tank-automotive troops.

MACUK ANDREI ULADZIMIRAVICH, PhD in History, Senior Researcher, Department of the Medieval and Early Modern History of Belarus, Institute of History, National Academy of Sciences of Belarus.

«The Navahrudak Electoral Sejmiks of 1756»

The article examines the activities of two provincial sejmiks, held in Navahrudak in 1756 by the supporters of the political groups of the Czartoryskis («The Familia») and the Radziwiłłs respectively. On the basis of the instructions for the deputies to the General Sejm from both parties, preserved in the registers of the Navahrudak borough court and the Lithuanian Tribunal, the article provides information about an approximate number of the participants from the nobility from each side and their main project demands to the Royal Court.

MAROZAU SIARHEI PAULAVICH — master of historical sciences, senior lecturer of Department of Journalism of Yanka Kupala Grodno State University.

«The idea of restitution of Grand Duchy of Lithuania in ideology of “white” in Belarus (1861 – spring 1863)»

On the basis of new sources from State Archive of Russian Federation, State Historical Archive of Lithuania and Russian National Library it is shown the originality of state and political ideals on the eve and at the beginning of the uprising of 1863 of «white» in Belarus, which wanted to restore Grand Duchy of Lithuania as autonomous public-political unit in Russian Empire. Interests of Belarusian-Lithuanian gentry express Victor Starzhynski, who gave to Petersburg his projects of «resurrection of Lithuania», and Alexander Askerka — creator of Lithuanian zemsky credit society, that in case of uprising victory could become the supreme authority of Grand Duchy of Lithuania.

MATVEICHYK DZMITRY CHASLAVAVICH, PhD in History; Head of the Department of Document Publication, NHAB.

«Jozef Jodkowski’s Activities in relation to Research and Popularization of the History of the 1863–1864 Rebellion»

On the basis of a number of publications, which mainly appeared in the Polish press of Western Belarus during the interwar period, the article examines the activities of the historian and museum worker from Grodno Joseph Jodkowski, concerning the collection, introduction to the research community and usage of the materials dealing with the history of the 1863–1864 rebellion. The author reveals the peculiarities of Jodkowski’s articles and pays particular attention to the sources upon which they were drawn. At the end of the article the author assesses

Jodkowski's activities and his contribution to the historiography of the history of Belarus.

His, Review: *Byhautsau, M. The 1863–64 Rebellion in the Volkovysk District — Grodno [w.p.], 2014. — 344 p. (Series «Grodno library»)*

The review deals with the monograph by the local historian Mikalai Byhautsau, devoting to the description and examination of the events surrounding the 1863–1864 rebellion in the Volkovysk district. The review shows the strengths and weaknesses of the monograph, assesses the adequacy of the chosen structure, the completeness of the complexes of the used sources, the terminology used in the study as well as the contribution to the national historiography in general.

RYNDZIN SIARHEY MIKALAEVICH, MA in History, Leading Researcher, Department of Document Publication of NHAB.

«Foreign Workers on the Territory of Belarusian Governorates during World War I»

The author explores the living conditions, the national composition of foreign workers on the territory of Belarus during World War I. The article examines the use of their labour in industry and agriculture, the legislation that regulated the employment of foreign nationals. The author points out that in this period a significant amount of foreign workers consisted of prisoners of war from Germany and Austria-Hungary. He studies the realization of international conventions concerning the treatment of prisoners of war by central and local authorities. The article also examines the dwelling of a large contingent of civilian workers from Asia within the Belarusian governorates. The study is based on the documents of the National Historical Archives of Belarus, the Russian State Military-Historical Archives and the State Archives of the Russian Federation.

SNAPKOUSKI YURY MIKALAYEVICH, Main Archivist, Department of Document Publication, NHAB.

«“The Great European War” in the Lives of People Dwelling within the Front-line Governorates in the Documents from NHAB. Part II (1915)»

The article contains 17 documents from NHAB, covering little-known pages of the national history during the period of World War I — the repressive policy of the authorities towards German and Austrian nationals, a difficult financial situation of the population in the rear governorates, the mindset of the population in wartime, conflicts between the military authorities and civil population. The documents are enhanced with detailed textual and other notes in accordance with their contents.

TZISHCHANKA ANZHELA SIARHEYEUNA, Leading Archivist, Department of Automated Archival Technologies, NHAB.

«The Development and Use of Electronic Database “Index of Persons Travelling Abroad according to Passports” to the Fond of National Historical Archives of Belarus “The Office of Minsk Civil Governor”».

The article deals with the process of the creation and the peculiarities of the usage of database “Index of Persons Travelling Abroad according to Passports” to Fond 295 “The Office of Minsk Civil Governor”. The author specifies the quantitative and qualitative characteristics of the database, its advantages and demand.

URUBLEUSKI VADZIM VALERYEVICH, PhD in History, Main Archivist, Department of Document Publication, NHAB.

«A Case of Emancipation of a Peasant from Serfdom with Providing Him with a New Surname».

The article examines the fact of emancipation of a peasant from serfdom with the change of the surname, recorded in the register of the Orsha borough court on 14 December 1780. The is followed by an appendix containing the document in the original language of Polish with the translation into Belarusian.

VOLKAU MIKALAI ALIAKSANDRAVICH, Leading Researcher, Department of Historical Records, NHAB, PhD Student and Junior Research Associate, Institute of History of the National Academy of Sciences of Belarus;
PLAVINSKI MIKALAI ALIAKSANDRAVICH, PhD, Associate Professor.

«Miadzel Castle in the Light of Written and Archaeological Sources»

The article represents an attempt at a complex study of the history of the construction and functioning of Miadzel Castle, which stood out in its importance in the region. The core of the article is a comparison of the data obtained during the archaeological research done in the recent years, with a broader picture of the history of Miadzel and the Miadzel region, the reconstruction of which is carried out with the involvement of a broad range of written sources.

ПРАВИЛЫ ДЛЯ АЎТАРАЎ «АРХІВАРЫУСА»

1. «Архіварыус» публікуе навуковыя даследаванні ў галіне архівазнаўства, тэарэтычнай і практычнай археаграфіі, крыніцазнаўства і сумежных спецыяльных гістарычных дысцыплін, а таксама інфармацыйныя матэрыялы на апублікаваныя працы.
2. Рэдакцыйная калегія прымае да разгляду матэрыялы, якія адпавядаюць патрабаванням, што прад'яўляе Вышэйшая атэстацыйная камісія Рэспублікі Беларусь да навуковых артыкулаў.
3. Рэдакцыйная калегія публікуе ў першую чаргу артыкулы, прадстаўленыя асобамі апошняга года паслявузаўскага навучання (аспірантура, дактарантура, саіскальніцтва).
4. Аўтары нясуць персанальную адказнасць за прадстаўленне ў рэдакцыю ўжо раней апублікаваных артыкулаў або артыкулаў, прынятых да друку іншымі выданнямі.
5. Аўтары разам з рукапісам навуковага артыкула прадстаўляюць выпіску з пратакола пасяджэння вучонай рады, аддзела, кафедры з месца працы з рэкамендацыяй артыкула да друку.
6. Дапускаецца замест выпіскі з пратакола прадставіць дзве рэцэнзіі — доктара і кандыдата навук, якія з'яўляюцца спецыялістамі ў той галіне ведаў, па якой зроблена даследаванне. Рэцэнзіі павінны ўтрымліваць рэкамендацыі артыкула да друку.
7. Рэкамендацыі да друку навуковых артыкулаў, падрыхтаваных супрацоўнікамі органаў і ўстаноў Дзяржаўнай архіўнай службы Рэспублікі Беларусь, ажыццяўляюць Вучоныя рады Нацыянальнага гістарычнага архіва Беларусі, БелНДІДАС, БелНДЦЭД, іншых дзяржаўных архіваў, навуковых і вышэйшых навучальных устаноў.
8. Для публікацый дакументальных крыніц, матэрыялаў інфармацыйнага характару, рэцэнзій рэкамендацыі да друку не патрабуюцца.
9. Друкаваная версія артыкула завяраецца подпісам аўтара з прастаўленнем даты, а таксама ўказваюцца прозвішча, імя і імя па бацьку, месца працы, займаемая пасада, вучоныя ступень, тэлефоны для сувязі з рэдакцыяй. Разам з раздрукоўкай прадстаўляецца ідэнтычны электронны варыянт артыкула.
10. Артыкул забяспечваецца анатацыямі на беларускай (рэзюмэ), рускай і англійскай (summary) мовах памерам 100–150 слоў.
11. Аб'ём навуковага артыкула — не менш за 14 тыс. і не больш за 20 тыс. знакаў, аб'ём публікацыі дакументальных крыніц — 40 тыс. знакаў. Раздрукоўка выконваецца шрыфтам Times New Roman, кегль 14 пунктаў, праз 1,5 інтэрвала, палі верхняе і ніжняе па 2 см, левае 3 см, правае 1,5 см.

12. Бібліяграфічныя спасылкі афармляюцца згодна з главой 5 Інструкцыі па афармленні дысертацыі і аўтарэферата (пастанова ВАК Рэспублікі Беларусь ад 22.02.2006 № 2, апублікавана ў Нацыянальным рэестры прававых актаў Рэспублікі Беларусь 20 сакавіка 2006 г., № 41, 7/603).
13. Тэрмін падачы артыкулаў — да 30 чэрвеня бягучага года. Пасля 30 чэрвеня матэрыялы прымаюцца для публікацыі ў штогодніку ў наступным годзе.
14. Рэдакцыйная калегія не бярэ платы за апублікаванне навуковых артыкулаў.

*Рэдакцыйная калегія «Архіварыуса»
220002, г. Мінск, вул. Крапоткіна, 55
archivaryus@niab.by*

GUIDELINES FOR AUTHORS OF «ARCHIVARIUS»

1. «Archivarius» publishes scholarly research on branch of archival science, theoretical and practical archeography, source studies and related special historical disciplines, and also information materials and reviews of published works.
2. Editorial Board accepts for reviewing materials which meet the requirements, imposed by the Higher Attestation Commission of the Republic of Belarus in relation to scholarly articles.
3. Editorial Board primarily publishes articles, submitted by postgraduate students.
4. Authors bear responsibility for submitting articles already published and articles accepted for publishing in other journals.
5. Authors submit, along with their manuscripts, an extract from the minutes of the meeting of the Academic Council, department, unit of the place of their work with a recommendation to publish the article.
6. It is allowed to provide two reviews by professors, who are specialists in the area in which the research was done, instead of the minute extract. Reviews should contain a publication recommendation.
7. Recommendation for publication of scholarly articles, written by employees of the agencies and institutions of State Archival Service of the Republic of Belarus, is provided by Research Council of the National Historical Archives of Belarus, BELASRMRI, BRCER, other state archives, research and higher educational institutions.
8. Recommendations are not required for publishing documentary sources and materials of an informative character.
9. A printed copy of an article should be dated and signed by the author and should contain the name, surname, patronymic name, place of work, position held, academic degree, phone number. A printed copy should be accompanied by an identical electronic copy.
10. The article should be accompanied by 100-150 word summaries, written both in Belarusian and English.
11. An article is expected to be no more than 20000 signs, the length of a primary source published is up to 40000 signs. Times New Roman script should be used to write an article. The typeface should be 14-point. Line spacing should be 1.5. The top and bottom margins should be 2 cm, the left margin should be 3 cm, the right margin should be 1.5 cm.
12. Bibliographical footnotes should be formatted in accordance with Chapter 5 of Guidelines for theses and abstracts (regulation of VAK of Republic of Belarus of 22.02.2006 № 2, published in the National Register of Legal Acts of the Republic of Belarus of 20 March 2006, № 41, 7/603)

13. The deadline for submitting articles is June 30 of the current year. After the deadline all the materials will be accepted for publication in the following year.
14. There is no charge for publishing scholarly articles.

*Editorial Board of «Archivarius»
220002, Minsk, Kropotkina Str. 55
archivaryus@niab.by*

Змест

АРХІВАЗНАЎСТА, НАВУКОВА-ДАВЕДАЧНЫ АПАРАТ, ЗАБЕСПЯЧЭННЕ ЗАХАВАНАСЦІ І ЎЛІКУ АРХІЎНЫХ ДАКУМЕНТАЎ

Ю. М. Лаўрык

Габрэйскія пергаментныя рукапісы
ў зборах Нацыянальнага гістарычнага архіва Беларусі 5

А. С. Тищенко

Создание и использование электронной базы данных
«Именной указатель лиц, выезжающих за границу по данным
паспортов» к фонду Национального исторического архива Беларуси
«Канцелярия минского гражданского губернатора». 14

ПУБЛІКАЦЫЯ І АРХЕАГРАФІЧНАЯ АПРАЦОЎКА АРХІЎНЫХ ДАКУМЕНТАЎ

А. Б. Доўнар

Прывілеі Шклову на Магдэбургскае права. 20

Ю. Н. Снатковский

«Великая европейская война» в жизни населения прифронтовых
губерний в документах НИАБ. Часть II (1915 г.) 27

В. В. Урублеўскі

Выпадак вызвалення селяніна ад прыгоннай залежнасці
з наданнем новага прозвішча 60

КРЫНЦАЗНАЎСТА

М. А. Волкаў, М. А. Плавінскі

Мядзельскі замак у святле пісьмовых і археалагічных крыніц. 65

Я. С. Глінскі

Родавая памяць ці звычайны падман? Венская бітва 1683 г.
у справах аб доказе дваранства ў Мінскай губерні 92

Д. В. Лісейчыкаў

Надмагільныя камяні з «рускімі» надпісамі XVI–XVII стст.
каля в. Малькавічы Ганцавіцкага раёна 101

ГІСТОРЫЯ*З. В. Антановіч*

Лёсы канцылярыстаў Магілёўскай
рымска-каталіцкай кансісторыі ў канцы XIX ст. 119

В. У. Герасімчык

Удзел праслаўнага насельніцтва Беларусі
ў паўстанні 1863–1864 гг. 127

А. С. Калинина

Священнослужитель глазами православных
верующих БССР первой половины 1930-х гг.
(по материалам фонда НИАБ «Белорусский
православный Святейший Синод»). 135

А. М. Лукашевич

Механизированные (автобронетанковые) войска
Белорусского военного округа: создание,
эволюция оргструктуры, состояние (1929–1938 гг.). 144

С. П. Марозаў

Ідэя рэстытуцыі Вялікага Княства Літоўскага
ў ідэалогіі партыі «белых» у Беларусі
(1861 – вясна 1863 г.) 156

Д. Ч. Матвейчык

Дзейнасць Юзафа Ядкоўскага па даследаванні
і папулярызацыі гісторыі паўстання 1863–1864 гг. 174

С. Н. Рындин

Иностранные рабочие на территории белорусских губерний
в период Первой мировой войны 188

РЭГІЯНАЛЬНАЯ ГІСТОРЫЯ*О. В. Долотова*

Интеллигенция в Витебском губернском избирательном собрании
по выборам в Государственную Думу I–IV созывов 200

В. А. Кобринец

О курсах обмена русской копейки на рынках Могилева
в последней четверти XVI – начале XVII в. 217

А. У. Мацук

Наваградскія пасольскія соймакі 1756 г. 225

ГЕНЕАЛОГІЯ*В. К. Крэс*

Скіндзеры герба «Шранява»: нарысы да гісторыі і генеалогіі старажытнага шляхецкага роду (XIV–XVIII стст.) 237

Ф. В. Чарняўскі

Антоні Свентарэцкі — апошні земскі пісар Менскага ваяводства. 253

ПОСТАЦІ АРХІВІСТАЎ*Д. В. Лісейчыкаў*

Да 70-годдзя з дня нараджэння Алы Купрыянаўны Галубовіч 268

РЭЦЭНЗІ

Род Іллінічаў у Вялікім Княстве Літоўскім у XV–XVI стст.: радавод, гербы, уладанні / Р. А. Аляхновіч, С. А. Рыбчонак, А. І. Шаланда; склад. А. І. Шаланда; навук. рэд. М. Н. Гальпяровіч. — Мір: Музей «Замкавы комплекс “Мір”», 2015. — 374 с.: іл. (*Глінскі Я. С.*) 272

Маліноўскі, Мікалай. Кніга ўспамінаў / Мікалай Маліноўскі; уклад., прадм., камент., імян. паказ. Аляксандр Фядута; пераклад з польск. Я. М. Кісялёва. — Мінск: Лімарыус, 2014. — 240 с., іл. (Беларуская мемуарная бібліятэка) (*Латушкін А. М.*) 277

Быхаўцаў, М. Паўстанне 1863–1864 гадоў у Ваўкавыскім павеце. — Гародня : [б.в.], 2014. — 344 с.: іл. (серыя «Гарадзенская бібліятэка») (*Матвейчык Д. Ч.*) 285

Рэзюмэ 296

Резюме 303

Summary 310

Правілы для аўтараў «Архіварыуса» 317

Guidelines for authors of «Archivaryus» 319

За правільнасць зместу, цытат і спасылкаў у артыкулах адказнасць нясуць аўтары.

Contents

REFERENCE APPARATUS, PRESERVATION OF ARCHIVAL DOCUMENTS AND ACCOUNTING

Yu. M. Lauryk

Hebrew Parchment Scrolls in the Collections
of the National Historical Archives of Belarus 5

A. S. Tzishchanka

The Development and Use of Electronic Database
«Index of Persons Travelling Abroad according to Passports»
to the Fond of National Historical Archives of Belarus
«The Office of Minsk Civil Governor» 14

THE PUBLICATION AND PROCESSING OF ARCHIVAL RECORDS

A. B. Dounar

The Charters of Magdeburg Rights Granted to Shkhou 20

Yu. M. Snapkouski

«The Great European War» in the Lives of People Dwelling
within the Front-line Governorates in the Documents from NHAB.
Part II (1915) 27

V. V. Urubleuski

A Case of Emancipation of a Peasant from Serfdom
with Providing Him with a New Surname 60

SOURCE STUDIES

M. A. Volkau, M. A. Plavinski

Miadzel Castle in the Light of Written and Archaeological Sources 65

J. S. Hlinski

The Family Memory or Ordinary Lie? The Battle of Vienna of 1683
and the Cases of the Proof of Belonging to the Nobility
in the Minsk Governorate 92

D. V. Liseichykau

Gravestones with «Ruthenian» inscriptions of the XVI–XVII cc.
near the village of Malkavichy in the Hantsavichy District 101

HISTORY*Z. V. Antanovich*

The Fate of Clerks of the Mogilev Roman Catholic Consistory
at the Late XIX century 119

V. U. Herasimczyk

The Participation of the Orthodox Population of Belarus
in the Rebellion of 1863–1864 127

H. S. Kalinina

A Priest in the Eyes of the Orthodox Believers of the BSSR
in the early 1930s. (Based on the Materials of Fond of NHAB
«Belarusian Orthodox Most Holy Synod») 135

A. M. Lukashevich

Mechanized (tank-automotive) troops of the
Belarusian Military District:
Their Formation, Evolution of the Organizational Structure,
Condition (1929–1938) 144

S. P. Marozau

The idea of restitution of Grand Duchy of Lithuania
in ideology of “white” in Belarus (1861 – spring 1863) 156

D. Ch. Matveichyk

Jozef Jodkowski’s Activities in relation to Research and Popularization
of the History of the 1863–1864 Rebellion 174

S. M. Ryndzin

Foreign Workers on the Territory of Belarusian Governorates
during World War I 188

REGIONAL HISTORY*V. U. Dolatava*

The Intelligentsia in the Vitebsk Provincial Electoral Assembly
for the Elections to the State Duma
of the I–IV Convocations 200

V. A. Kabrynets

On the Exchange Rates of the Russian Kopeika
at the Markets of Mogilev in the Late XVI – Early XVII c. 217

A. U. Macuk

The Navahrudak Electoral Sejmiks of 1756 225

GENEALOGY*V. K. Kress*

The Skinders of the «Shraniava» Coat of Arms: Sketches of the History and Ancestry of the Ancient Noble Family (cc. XIV–XVIII). 237

F. V. Charniauski

Antoni Sventorecki – the Last Zemsky Clerk of the Minsk Voivodeship. 253

PERSONALITIES OF ARCHIVISTS*D. V. Liseichykau*

In relation to the 70th Birthday of Ala Kupryianauna Halubovich 268

REVIEWS

The Illinich family in the Grand Duchy of Lithuania in the XV–XVI cc.: the Ancestry, Coats of Arms, holdings / R.A. Aliahnovich, S.A. Rybchonak, A.I. Shalanda; ed. A.I. Shalanda; research ed. M.N. Halpiarovich. — Mir: Museum “The Mirsky Castle Complex”, 2015, – 374 p.: ill. (*J. S. Hlinski*) 272

Malinouski, Mikalai. The Book of Memories / Nikolai Malinovskij; ed., indices of places and persons Aliaksandr Fiaduta; tr. from Polish by Y.M. Kisialiou. — Minsk; Limaryus, 2014. – 240 p., ill. (Belarusian Memoirs Library) (*A. M. Latushkin*) 277

Byhautsau, M. The 1863–64 Rebellion in the Volkovysk District – Grodno [w.p.], 2014. – 344 p. (Series «Grodno library») (*D. Ch. Matveichyk*) 285

Summary 310

Guidelines for authors of «Archivarius» 319

The authors are responsible for the correctness of the information provided as well as for quotation and reference accuracy.

Архіварыус: зб. навук. паведамл. і арт. ; вып. 13 / рэд.: Ю. М. Бохан [і інш.]. — Мінск : НГАБ, 2015. — 328 с. — (серыя «Гісторыя, архівазнаўства, крыніцазнаўства»).

ISSN 2225-4412.

Нацыянальным гістарычным архівам Беларусі падрыхтаваны трынаццаты выпуск штогодніка «Архіварыус». На яго старонках асвятляецца шырокае кола пытанняў гісторыі, архівазнаўства, археаграфіі, крыніцазнаўства і іншых спецыяльных гістарычных дысцыплін. У навуковы ўжытак уведзіцца шэраг новых, раней невядомых дакументаў і фактаў.

Прызначаецца архівістам, гісторыкам, крязаўцам і ўсім, хто цікавіцца старонкамі мінулага Беларусі.

УДК [930.22+94(476)«15/19»(082)]
ББК 79.3(Бел)+63.3(4Бел)41